

також виходячи з доказової бази учасників судового процесу. Ми все ж вважаємо, що різне судове правозастосування є виправданим, оскільки, по своїй суті, від самого початку розроблення законодавцем, такі поняття були покликані забезпечити об'єктивність правосуддя в кожному індивідуально визначеному випадку.

Висновки. Проведений науково-правовий аналіз питання обмеження договірної свободи сторін цивільного права України дає підстави для таких висновків.

1) Обмеження договірної свободи покликане підтримати правопорядок у державі та громадянському суспільстві;

2) Обмеження договірної свободи в цілому можна класифікувати на такі дві групи: 1. обмеження свободи щодо укладення цивільно-правового договору;

2. обмеження свободи щодо виду, форми та змісту договору.

3) Природа договірних цивільних правовідносин визначає належну договірну конструкцію. Обмеження договірної свободи тісно корелює з інститутом фіктивних (ст. 234 ЦК) та удаваних (ст. 235 ЦК) правочинів. На рівні правозастосовчої практики системне використання ст.ст. 3, 6, 13, 203, 234, 235, 627 ЦК України викликає невизначеність та непослідовність у правових висновках.

4) Договірна свобода сторін у цивільному праві обмежується моральними засадами суспільства, звичаями ділового обороту, принципами розумності, добросовісності та справедливості. Різне судове правозастосування є виправданим, оскільки такі поняття покликані забезпечити об'єктивність правосуддя в кожному індивідуально визначеному випадку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Басай О.В. Принципи цивільного права України: теорія і практика: монографія. – Івано-Франківськ. – 2013. – 428 с.
2. Осаке К. Свобода договора в англо-американском праве: понятие, сущность ограничения / К. Осаке // Журнал российского права. – 2006. – № 8. – С. 128–136.
3. Покровский И.А. Основные проблемы гражданского права. – Изд. 4-е, испр. – М. : Статут, 2003. – 351 с.
4. Цивільний кодекс України : Закон, Кодекс від 16.01.2003 № 435-IV // Відомості Верховної Ради України від 03.10.2003. – 2003. – № 40. – Ст. 356.
5. Господарський кодекс України : науково-практ. комент. – 2-е вид., доп. та перероб. / [О.І Харитонов, Є.О. Харитонов, В.М. Коссака та ін.]; за ред. О.І. Харитонової. – Х. : Одиссей, 2008. – 784 с.
6. Господарський кодекс України : Закон, Кодекс від 16.01.2003 № 436-IV // Відомості Верховної Ради України від 02.05.2003. – 2003. – № 18. – Ст. 144.
7. Н.Л. Полішко Особливості укладання договорів на торгах, аукціонах, конкурсах // Юридична наука. – 2011. – № 4–5. – С. 24–30.
8. Клименко О.М. Вираження принципу свободи договору в конструкції попереднього договору / О.М. Клименко // Юриспруденція: теорія і практика. – 2007. – № 2. – С. 32–35.
9. Беляневич О.А. Принцип свободи договору за Цивільним та Господарським кодексами України // Вісник Київського нац. ун-ту імені Тараса Шевченка. – 2004. – №60/52. – С. 64–69.
10. Луць А.В. Свобода договору в цивільному праві України: дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03. – Львів, 2001. – 182 с.

УДК 347.996

ДОГОВОРИ ПРО ПРОВЕДЕННЯ МЕДІАЦІЇ

CONTRACTS FOR MEDIATION

Огречук Г.О.,

*аспірант кафедри цивільно-правових дисциплін
Навчально-наукового інституту права та психології
Національної академії внутрішніх справ*

У статті розглядаються питання, що стосуються договірної регулювання відносин медіації. На основі аналізу зарубіжного законодавства робиться висновок про існування двох договірних етапів встановлення медіаційних правовідносин – укладання першого договору між сторонами спору про звернення до медіації для вирішення спору і укладання другого договору між сторонами спору та медіатором про проведення медіації. Аналізується проект закону України про медіацію в порівнянні з відповідними законодавчими актами Республіки Білорусь, Республіки Казахстан, Російської Федерації.

Ключові слова: приватне право, правовий статус, альтернативне вирішення спорів, правовий спір, медіація, договір про медіацію.

В статье рассматриваются вопросы, касающиеся договорного регулирования медиативных отношений. На основе анализа зарубежного законодательства делается вывод про существование двух договорных этапов установления медиативных правоотношений – заключение первого договора между сторонами спора про обращение к медиации для разрешения спора и заключение второго договора между сторонами спора и медиатором про проведение медиации. Анализируется проект закона Украины про медиацию в сравнении с соответствующими законодательными актами Республики Беларусь, Республики Казахстан, Российской Федерации.

Ключевые слова: частное право, правовой статус, альтернативное разрешение споров, правовой спор, медиация, договор про медиацию.

The article considers issues concerning the contractual regulation of mediation. The author analyzes the foreign legislation and makes the conclusion about the existence of two contractual stages of the establishment of mediation legal relationship. The first stage – conclusion of the agreement between the parties to appeal to mediation for resolving their dispute. The second stage – the contract between the parties of the dispute and the mediator for conducting the mediation. Author analyzes the draft law of Ukraine on mediation as compared with the corresponding legislative acts of the Republic of Belarus, Republic of Kazakhstan and the Russian Federation.

Key words: private law, legal status, alternative dispute resolution, legal dispute, mediation, contract for mediation.

Постановка проблеми. Медіація здобула сьогодні широкого розповсюдження у світі як ефективний альтернативний спосіб вирішення цивільно-правових спорів. Загальна суть медіації полягає в залученні до вирішення спору третьої незалежної особи, яка допомагає сторонам налагодити конструктивний діалог, визначити справжні цілі та інтереси, розв'язати конфлікт і вже на цієї основі знайти взаємоприйнятне рішення. Медіація є складним явищем, що існує на стику різних дисциплін: права, психології, соціології, конфліктології, філософії. Крім міждисциплінарного характеру, складність предмету медіації полягає в тому, що сама медіація може розглядатися в різних аспектах як приватноправовий інститут і як процес (процедура), тобто включає організаційні питання. Саме тому в тому чи іншому аспекті питання медіації здавна ставали предметом дослідження фахівців у сфері різних суспільних наук. Коли йдеться про медіацію як спосіб вирішення цивільно-правових спорів, на перше місце виходить, відповідно, правовий аспект. У юридичній літературі зустрічаються різні визначення медіації. Максимально повно охоплює сутнісні ознаки медіації як правового явища та містить необхідні ознаки статусу медіатора визначення, запропоноване українською дослідницею способів АВС О.М. Спектор, яка розглядає медіацію як «самостійний спосіб АВС, який полягає в забезпеченні прийняття сторонами самостійного компромісного взаємоприйняттого рішення зі спору в процесі безпосереднього чи опосередкованого спілкування за сприянням обраної сторонами за взаємною згодою незалежної третьої особи» [1, с. 135].

Запровадження інституту медіації в Україні сьогодні знаходиться на початковій стадії, а питання, пов'язані з її застосуванням, законодавством не врегульовані. Таким чином, єдиною підставою для проведення медіації та єдиним джерелом регулювання питань, пов'язаних з її проведенням, виступає відповідний договір.

Стан дослідження. Окремі питання медіації як одного з альтернативних способів вирішення цивільно-правових спорів розглядалися в працях П. Астахова, Н. Бондаренко-Зелінської, О. Брижинського, В. Гопанчука, Д. Давиденка, Д. Єлісеєва, І. Захар'яшевої, С. Калашнікової, Ю. Коляснікової, А. Кузбагарова, А. Пасюка, О. Носиревої, Ю. Притики, Е. Рунессона, Р. Халфиної, Ц. Шамлікашвили, П. Штепана та інших.

Окремо слід назвати перше в правовій науці України комплексне дослідження альтернативних способів вирішення спорів О.М. Спектор «Альтернативні способи вирішення цивільно-правових спорів».

Водночас питання договірної регулювання медіаційних відносин в юридичній науці України не розглядалися.

Метою статті є характеристика договору як підстави виникнення медіаційних відносин.

Виклад основного матеріалу. Підходи до розуміння поняття договору про медіацію є неоднозначними. Аналіз юридичної літератури та зарубіжного законодавства дозволяє стверджувати, що під договором про медіацію фактично мається на увазі, у залежності від позиції автора, один з двох окремих договорів з різним змістом та суб'єктивним складом. Першим з них є договір між сторонами про звернення до медіації для вирішення спору (договір між сторонами спору про досягнуту ними згоду на проведення медіації). Другим договором є договір про проведення медіації, що укладається між сторонами спору та медіатором.

Договір між сторонами спору про досягнуту ними згоду на проведення медіації може бути укладений як у вигляді самостійного договору, так і існувати у вигляді медіаційного застереження до іншого договору, з виконанням якого пов'язано само виникнення спору. Таким чином, договір між сторонами спору про досягнуту ними згоду на проведення медіації може укладатися як до, так і після виникнення спору. Як зазначає О.О. Борисова, «угода сторін – найбільш вдалий для процедури медіації шлях: у його основі добровільне рішення учасників договору стосовно врегулювання конфлікту, це усвідомлений вибір сторін» [2, с. 18].

У статті 4 «Початок погоджувальної процедури» Типового закону ЮНСІТРАЛІ (Комісії ООН з міжнародного торгового права) від 24 червня 2002 року щодо міжнародних комерційних арбітражних процедур пропонується наступний порядок здійснення пропозиції звернутися до медіації для вирішення спору: 1. Погоджувальна процедура стосовно спору, що виник, починається в день, коли сторони спору погоджуються звернутися до погоджувальної процедури. 2. Якщо сторона, яка запропонувала іншій стороні звернутися до погоджувальної процедури, не отримує повідомлення про прийняття пропозиції протягом тридцяти днів з дня направлення такої пропозиції або протягом іншого строку, вказаного в пропозиції, вона може розглядати відсутність відповіді як відхилення пропозиції про звернення до погоджувальної процедури [3]. Аналогічна норма міститься і в ч. 5 статті 7 Федерального Закону Російської Федерації «Про альтернативну процедуру врегулювання спорів за участю посередника (процедура медіації)» [4]. Положення стосовно строків прийняття пропозиції про звернення до медіації мають істотне значення з той точки зору, що з моменту досягнення згоди про звернення сторін до медіації має зупинитися перебіг строку позовної давності.

Автори проекту закону України про медіацію [5] в статті 2 розкривають поняття медіаційного застереження як «положення цивільно-правового, господарсько-правового, трудового або шлюбного договору, згідно з яким спори, що випливають з договірних відносин сторін, мають обов'язково передаватися на медіацію». Питання укладення сторонами спору окремого договору про досягнуту ними згоду на проведення медіації в проекті закону не містяться. У якості прикладу включення такого виду договору до законодавства можна навести статтю 2 Федерального Закону Російської Федерації «Про альтернативну процедуру врегулювання спорів за участю посередника (процедуру медіації)» [4], яка визначає зазначений вид договору наступним чином: «Угода про застосування процедури медіації – угода сторін, укладена в письмовій формі до виникнення спору або спорів (медіаційне застереження), або після його/їх виникнення, про врегулювання з застосуванням процедури медіації спору або спорів, які виникли або можуть виникнути між сторонами у зв'язку з яким-небудь конкретним правовідношенням».

Досить докладно регулює зазначений вид договору Закон Республіки Білорусь «Про медіацію» від 12 червня 2013 року [5], який містить статтю 10 «Угода про застосування медіації». Відповідно до вказаної статті угода про застосування медіації укладається в письмовій формі. Угода також вважається такою, що була укладена в письмовій формі, якщо вона міститься в документі, підписаному сторонами, або укладена шляхом обміну повідомленнями з використанням поштового або інших видів зв'язку, що забезпечують письмову фіксацію волевиявлення сторін, включаючи направлення претензії, позовної заяви та відповіді на них, в яких однією зі сторін пропонується врегулювати спір шляхом проведення медіації, а іншою стороною висловлено згоду на застосування медіації.

Пропозицію про врегулювання спору шляхом проведення медіації може бути зроблено на прохання однієї зі сторін і самим медіатором. Такий підхід є цілком обґрунтованим, оскільки до медіації часто вдаються тоді, коли існують проблеми комунікації сторін.

У статті окремо визначається, що суб'єктами угоди про застосування медіації можуть бути фізичні особи, які мають повну дієздатність, і (або) юридичні особи.

Повноваження представника сторони на укладення угоди про застосування медіації мають бути спеціально зазначені в довіреності.

Угода про проведення медіації має містити положення про те, що всі або окремі спори, що виникли з правовідношення, що існує між сторонами, підлягають врегулюванню шляхом проведення медіації, відомості про медіатора, строках та місці проведення медіації, а також інші умови, погоджені сторонами.

Аналізуючи положення з точки зору доцільності включення до відповідного законопроекту, слід зазначити наступне. З правової точки зору договір між сторонами спору про досягнуту ними згоду на прове-

дення медіації може мати істотне значення, оскільки, як зазначалося раніше, саме з моменту його укладення має зупинитися перебіг строку позовної давності. Таким чином, істотною умовою договору буде умова про строк, протягом якого має бути розпочата процедура медіації. Як сама пропозиція звернутися до медіації, так і згода на прийняття такої пропозиції мають бути чітко висловлені. Сам договір має бути укладений у письмовій формі. За своєю правовою природою договір між сторонами спору про досягнуту ними згоду на проведення медіації наближується до договору про наміри, проте має певні особливості. По-перше, це обмежений зміст такого договору, який полягає в тому, що він може не містити положень, що стосуються самої процедури медіації. Законодавством може бути передбачена вимога про включення до нього відповідних положень (у якості прикладу можна навести ч. 6 статті 7 Федерального Закону Російської Федерації «Про альтернативну процедуру врегулювання спорів за участю посередника (процедуру медіації)» [4], у якій зазначається, що пропозиція про звернення до медіації має містити відомості, що встановлені Законом для угоди про проведення процедури медіації, які містяться в ч. 2 статті 8 зазначеного Закону). По-друге, договір між сторонами спору про досягнуту ними згоду на проведення медіації також характеризується такою особливістю, що вже сам договір про проведення медіації (який в цьому контексті умовно можна назвати основним) укладатиметься ні між сторонами спору, а між сторонами спору та медіатором.

Якщо проаналізувати права та обов'язки сторін медіації, що пропонуються проектом закону про медіацію України та законами деяких країн, можна сказати, що деякі з них виникають саме з моменту досягнення сторонами згоди на проведення медіації.

Так, стаття 25 проекту закону України про медіацію [6] пропонує встановити наступні права сторін медіації:

- 1) за взаємною згодою обирати медіатора (медіаторів);
- 2) відмовитися від медіатора;
- 3) у будь-який момент медіації відмовитися від участі в ній;
- 4) брати участь у проведенні медіації особисто або через представників, повноваження яких ґрунтуються на довіреності, оформленої в установленому законом порядку;
- 5) користуватися допомогою перекладача, фахівця, консультанта з правових або інших питань;
- 6) при невиконанні чи неналежному виконанні медіаційної угоди звернутися до суду у встановленому законодавством порядку.

Вказані положення можуть бути включені і до договору про проведення медіації (крім п. 1, оскільки коли укладається цей договір, медіатора вже обрано).

Слід відмітити, що особливістю договору між сторонами спору про досягнуту ними згоду на проведення медіації є те, що будь яка зі сторін може відмовитись від участі в процедурі медіації без жодних наслідків стосовно предмету спору. Таке твердження

базується на одному з базових принципів медіації – принципі добровільності.

Другий вид договору, що є підставою проведення самої процедури медіації, – це договір про проведення медіації. Договір укладається між сторонами спору та особою, яка організує та проводить процедуру медіації.

Характеризуючи договір, слід відмітити, що діяльність медіатора по своїй суті є діяльністю з надання послуг. Таким чином, до договору мають також застосовуватись вимоги цивільного законодавства про послуги. За своєю юридичною характеристикою договір буде двостороннім, консенсуальним та оплатним.

Проект закону України про медіацію, визначаючи угоду про проведення медіації як письмову угоду «про проведення медіації між сторонами конфлікту з одного боку та медіатором з іншого боку», пропонує наступні положення стосовно договору про проведення медіації:

В угоді про проведення медіації зазначаються:

1) медіатор (медіатори), сторони конфлікту, їхні представники та/або законні представники (за їхньою наявністю);

2) порядок, розмір та форма оплати послуг медіатора (медіаторів) і відшкодування витрат на підготовку та проведення медіації;

3) мова медіації та медіаційної угоди;

4) залучення перекладача та інших осіб (у разі потреби);

5) строки та місце проведення медіації [6, с. 28].

Аналогічні положення містяться в законодавстві інших країн.

Так, стаття 8 «Угода про проведення медіації» Федерального Закону Російської Федерації «Про альтернативну процедуру врегулювання спорів за участю посередника (процедуру медіації)» від 27 липня 2010 року передбачає, що угода про проведення процедури медіації має містити наступні відомості:

1) інформацію про предмет спору;

2) інформацію про медіатора, медіаторів або організацію, що здійснює діяльність з забезпечення проведення процедури медіації;

3) порядок проведення процедури медіації;

4) умови участі сторін у витратах, пов'язаних з проведенням процедури медіації;

5) строки проведення процедури медіації [4, с. 8].

Стаття 21 Закону «Про медіацію» Республіки Казахстан від 28 січня 2011 року встановлює, що істотними умовами договору про медіацію є наступні:

1) дата, час та місце складання договору про медіацію;

2) найменування сторін спору (конфлікту), прізвище та ініціали, посади їх представників з зазначенням повноважень;

3) предмет спору (конфлікту);

4) відомості про медіатора (медіаторів), який (які) обрані (вибрані) сторонами медіації;

5) умови, порядок та розмір витрат, пов'язаних з проведенням медіації, а в разі здійснення медіації на професійній основі – виплата винагороди медіатору (медіаторам) за проведення медіації;

6) мова проведення медіації;

7) зобов'язання сторін про конфіденційність проведення медіації та наслідки недотримання цього зобов'язання;

8) підстави та обсяг відповідальності медіатора, що бере участь у врегулюванні спору (конфлікту) сторін медіації, за дії (бездіяльність) що потягли збитки для сторін медіації;

9) реквізити сторін (дані, що підтверджують особу, місце проживання, контактний телефон);

10) строк проведення медіації;

11) порядок проведення медіації [7, с. 21].

Слід зауважити, що включення до договору про проведення медіації положення про порядок проведення процедури медіації вбачається дещо спірним.

Існує ціла система видів медіації. Так, наприклад, однією з підстав виділу окремих видів медіації є технологія її проведення. За цією підставою виділяються такі види медіації:

1. Човникова медіація (шатл-медіація, shuttle mediation, separate mediation, structured mediation). Назва цього виду медіації обумовлена методикою її проведення, яка полягає в тому, що медіатор по черзі проводить зі сторонами зустрічі віч-на-віч.

2. Медіація, що проводиться кількома медіаторами (co-mediation), коли участь у процесі медіації беруть два медіатора та мультиплек-медіацію (multiple-mediation), коли медіаторів більше, ніж двоє [8].

3. Очна та заочна медіація. Ці види виділяються в залежності від використання технічних засобів зв'язку (наприклад, on-line медіація).

При розгляді видів медіації, що виділяються за цим критерієм, про правові засади проведення медіації практично не йдеться, оскільки вони стосуються саме технології проведення медіації. Єдиний момент, що підлягатиме регулюванню (у цьому випадку – договірному), полягає в узгодженні зі сторонами окремих прийомів (скажемо, сторони можуть не погодитись на проведення заочної медіації тощо).

Висновки. Сьогодні єдиною підставою виникнення медіаційних відносин в Україні є договір. Причому можна виділити два етапи договірних відносин, що є підставою для виникнення медіаційних правовідносин: укладання договору між сторонами спору про досягнуту ними згоду на проведення медіації та укладання договору про проведення медіації між сторонами спору та медіатором.

Договір між сторонами спору про досягнуту ними згоду на проведення медіації може існувати як у формі окремого договору, так і у вигляді медіаційного застереження до основного договору, з приводу виконання якого виникли спірні відносини. Сторонами договору є сторони спору. Особливістю виду договору є можливість відмови від нього в односторонньому порядку, що є проявом одного з основних принципів медіації – принципу добровільності. Принципове значення має момент досягнення сторонами згоди про звернення до процедури медіації,

оскільки саме з цього моменту має зупинитися перебіг строку позовної давності.

Договір про проведення медіації укладається між сторонами спору та медіатором і регулює питання, пов'язані з організацією та проведенням процедури медіації. Особливістю зазначеного виду договору є те, що за своєю правовою природою він є договором про надання послуг і, відповідно, до відносин, що виникають з цього виду договору застосовуються, крім іншого, положення цивільного законодавства про по-

слуги. За своєю юридичною характеристикою договір є двостороннім, консенсуальним та оплатним.

Законодавством можуть визначатися істотні умови такого договору, проте слід пам'ятати, що до цього виду договору повною мірою застосовується не лише принцип свободи договору, встановлений цивільним законодавством України, а й принцип добровільності як базовий принцип медіації, що обумовлює високий ступень диспозитивності в регулюванні медіаційних відносин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Спектор О.М. Альтернативні способи вирішення цивільно-правових спорів: дис. ... на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук : 12.00.03. – Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право / О.М. Спектор. – Київ, 2012 – 219 с.
2. Борисова Е.А. Российская процедура медиации : концепция развития / Е.А. Борисова // Вестник Московского университета. Серия 11, Право. – 2011. – № 5. – С. 18–30
3. ЮНСИТРАЛ Типовой закон о международной коммерческой согласительной процедуре и Руководство по принятию и применению 2002 год [Электронный ресурс]. – Режим доступа : org/pdf/russian/texts/arbitration/ml-conc/03-90955_Ebook.pdf.
4. Федеральный Закон Российской Федерации «Об альтернативной процедуре урегулирования споров с участием посредника (процедуре медиации)» №193-ФЗ от 27 июля 2010 г. // СЗ РФ, 2010. – № 31. – Ст. 4162.
5. Закон Республики Беларусь от 12 июля 2013 года № 58-З «О медиации» [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://pravo.by/main.aspx?guid=3871&p0=H11300058&p1=1>.
6. Проект Закону України про медіацію. Реєстраційний номер 2425а від 03.07.2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=47710.
7. Закон Республики Казахстан от 28 января 2011 года «О медиации» [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30927376#pos=250;34.
8. About Co-Mediation and Multiple-Mediation [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.constructiondisputes-cdrs.com/co%20mediation_and_multiple%20mediation.htm.

УДК 347.151:612.63

ПРАВО ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ НА РЕПРОДУКЦІЮ (ВІДТВОРЕННЯ): ПОНЯТТЯ ТА ІСТОРИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ СТАНОВЛЕННЯ

RIGHT OF A PERSON TO REPRODUCTION: DEFINITION AND HISTORICAL AND LEGAL ASPECTS OF ITS FORMATION

Рябенко О.В.,

аспірант кафедри цивільного права

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Статтю присвячено висвітленню поняття «права фізичної особи на репродукцію». Автор проаналізував історико-правові аспекти цього явища. Окрема увага приділена виникненню методів допоміжної репродукції у світі та в Україні та особистих немайнових прав фізичних осіб у цій сфері.

Ключові слова: репродукція, право на репродукцію, відтворення, особисті немайнові права фізичної особи, право на репродуктивне здоров'я.

Статья посвящена освещению понятия «права личности на репродукцию». Автор проанализировал исторически-правовые аспекты данного явления. Отдельное внимание уделено возникновению методов вспомогательной репродукции в мире и в Украине.

Ключевые слова: репродукция, право на репродукцию, воспроизведение, личные неимущественные права физического лица, право на репродуктивное здоровье.

The article is to do with interpretation of a “right of a person to reproduction”. Author analyses historical and legal aspects of this phenomenon. Some attention is paid to the origin of the methods of assisted reproduction.

Key words: reproduction, right to reproduction, regeneration, personal non-property rights, right to reproductive health.

Постановка проблеми. Новітні відкриття у сфері медицини та біології значною мірою впливають на систему уявлень про статус людини та значення її життя. Невід'ємною частиною особистих немайно-

вих прав фізичних осіб та права на охорону здоров'я є і право на репродуктивне здоров'я, яке нерозривно пов'язане з поняттям репродуктивних прав людини. На жаль, законодавець на сьогодні не дає визначення